

Menedékben Deák András Miklós, Somorjai Ádám OSB, Zinner Tibor:
Menedékben – Amerikai diplomaták Mindszenty bíborosról 1957–1970, Magyar Napló Kiadó, 2019.

A közelmúlt magyar egyháztörténetének különleges és megkerülhetetlen tényezője Mindszenty József bíboros, Magyarország utolsó hercegprímása, Esztergom érseke. A bíboros életének jelentős része, majdnem tizenöt év telt úgy el, hogy kényszerlakóhelyén, az Amerikai Egyesült Államok budapesti (nagy)követségén kellett napjait töltenie, kényszerű bezártságban és összezártságban az USA diplomatáival és a követség személyzetével, elfogadva (s néha áthágva) a követség rá vonatkozó rendszabályait. Ezt az időszakot ő emlékirataiban „azylum”-nak nevezte, az amerikai diplomaták pedig „menedék”-nek (refuge). E két kifejezés közötti különbséget a kötet olvasása közben érthetjük meg igazán. A szerzők ezt a tizenöt évet vizsgálták – a korábbi kiadványaik kutatási irányát némiképpen megváltoztatva –, jelen kötetben nem a bíboros oldaláról, hanem az őt körülvevő követségi személyzet, az általuk írásba foglalt jelentések, levelek és egyéb dokumentumok fényében.

A kötet jelentős részben a budapesti amerikai nagykövetség Mindszenty-dossziéin alapul, de a legfontosabb vezérfonala a „Duty Log” elnevezésű dokumentum, amely lényegileg az ügyeletes tiszt naplókönyve. A kiadvány – miután magát a 96 oldalas füzetet is közli – erre építi fel az egész kötetet, az ebben foglaltak alapján gyűjtötték össze azt a több mint 400 dokumentumot, amely bemutatja, hogy az amerikai diplomaták hogyan vélekedtek Mindszenty József életéről, körülményeiről, cselekedeteiről. Hatalmas mennyiségű dokumentumról beszélhetünk, amelyet az Amerikai Nemzeti Levéltár őriz, és – nagy örömünkre – engedélyezi mind kutatását, mind publikálását.

Különösen izgalmas, hogy maga a kötet nem kizárólagosan egy dokumentumfelsorolás, hanem ennél jóval több. A könyv nem szorítkozik arra, hogy a dokumentumokat kronológiai sorrendben szerepeltesse, de a benne szereplő személyekről a kiadvány végén rövid életrajz található, valamint bőséges kereszthivatkozási és névmutató áll a kutatók rendelkezésére, ha egy-egy kérdést jobban meg szeretnének vizsgálni, illetve a hátteret megismerni. A több mint 1100 lábjegyzet pedig jelentős segítséget nyújt az olvasó-

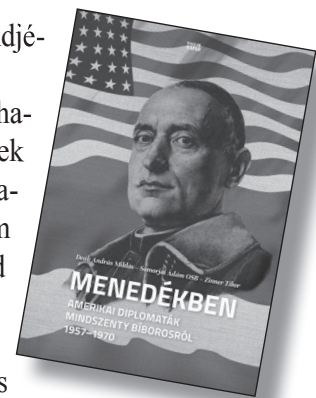
nak, aki esetleg a diplomácia rendjében és szokásaiban nem járatos.

A kötet négy nagy részre osztható. Az első részben a köszöntések után a három szerző előszava található, elsőként Somorjai Ádám OSB általános bevezetője, majd Deák András Miklós az amerikai diplomácia levelezéséről, az általuk használt nyelvezetről és a különböző dokumentumfajták bemutatásáról értekezik, amely nélkülözhetetlen a kötetben foglaltak értelmezéséhez. Zinner Tibor pedig különféle események, történések fényében ad egy általános ismeretöt a bíboros tizenöt évéről, amelyet a Szabadság téren töltött.

A második rész teljes egészében a már korábban említett Duty Log-kötet magyar fordítása, amely lényegében egy „bevásárló listaként” is értékelhető. Az olvasónak ezt a részt olvasva kedve támad, hogy egy-egy tételnél már gyorsan előre is ugorjon a harmadik – legnagyobb – részre, ahol 336 tételben közölnek a szerzők dokumentumokat. A 336 tétel több mint négyszáz dokumentumot jelent, mivel egy-egy tételhez gyakran a, b, c altételek is tartoznak. A recenzió írójának itt, ennél a résznél van egy kis hiányérzete, noha a koncepció teljesen érthető, hogy a Duty Log alapján készült a kötet, hiányolom az 1956-os, valamint az 1971-es dokumentumokat, és remélem, ezek szintén kiadásra kerülnek majd.

A negyedik részben, amelyet a szerzők Függeléként határoztak meg, egy nagyon fontos értekezés található: az amerikai diplomácia szerkezetébe vezetnek be bennünket a szerzők, pontosabban e rész szerzője, Deák András Miklós, aki maga is diplomata. E szakaszban nemcsak az alá-fölérendeltségi viszonyokat ismerjük meg, hanem megtudhatjuk, hogy kik azok a személyek, akik a különböző funkciókat Mindszenty követségi tartózkodási ideje alatt betöltötték. Ez a rész különösen fontos és tanúságos lehet azoknak, akik szeretnék megérteni egy nagykövetség működését és rendjét. A kötet bő névtárral és névmutatóval zárul.

Különösen jelentős értéket ad a kötetnek, hogy a kutatás és az előkészítés munkájában a szerzők egyrészt jól kiegészítették egymást (egyháztörténész, történész, diplomata mind a saját irányából tudta értékelni a dokumentumokat), valamint bevontak még élő, korábbi amerikai diplomatákat is, különösen

Patrick J. Flood konzult, aki Mindszenty mellett közvetlen szerepet töltött be, saját meghatározása szerint „vallási” attaséként.

A kötet mindazok számára nélkülözhetetlen, akik szeretnék megérteni, és vizsgálni Mindszenty József életét, gondolkodását, felfogását. Ebben a kiadványban egyfajta értékelést olvashatunk a bíborosról, elsődlegesen nem mint főpapról, hanem az emberről: hogy az őt körülvevő, vele nap mint nap találkozó diplomaták mit gondoltak, mint éreztek, mit tapasztaltak róla, s hogyan alakították az életét. Megismerhetjük, megérthetjük gondjait, nehézségeit, azt, hogy különféle eseményekre hogyan reagált, ezzel párhuzamosan azt is, hogy az őt körülvevő személyzet, valamint követségi feletteseik hogyan próbálták a bíboros mindennapjait értékelni, segíteni, valamint a követség által meghatározott keretekben tartani, amely több esetben nem volt könnyű feladat.

A kötet semmiképpen nem akar pálcát törni a jelenleg boldoggá avatási eljárás alatt lévő Mindszenty felett, még akkor sem, ha több esetben Mindszenty emberi gyengeségeit is közzéteszi. Nem foglal állást a boldoggá avatás mellett, sem pedig ellene. Viszont, mivel a boldoggá avatási eljárás fontos pontja, hogy minden dokumentumot, amely a boldoggá avatandóról szól, meg kell vizsgálni, ez is egy lehetőség arra, hogy még jobban megértsük Mindszentyt, s ezáltal segítsük az eljárás lefolytatását.

Ez a reprezentatív, átlátható, kiváló beosztású kiadvány jól beleillik abba a kutatásba, melyet a szerzők több éve publikálnak, és amelynek célja az, hogy az az aránylag kevésbé nyilvános időszak, amelyet Mindszenty az amerikai követségen élt, egyre ismeretebb, egyre világosabb legyen, mind a kutatóknak, mind pedig a tisztelői számára.

Dudás Róbert Gyula

Borókás II.